

ACTUALITATEA TEORIEI TIPURILOR LUI C. G. JUNG

Maria- Tereza Pirău

This year (published in 2005) we are celebrating the 130th birth anniversary of C.G.Jung. In a study published in 2001 I pointed at the correspondence between Jung's theory of archetypes and the later research in the field of ethology. I was not aware then, as I am still unaware now, of anybody ever noticing what I find obvious. The current essay shows the congruencies between Jung's theory of psychological types and Gardner's theory of multiple intelligences. I dedicate this essay to our amazing contemporary C.G.Jung.

În 1921 apare prima ediție a lucrării lui C.G.Jung privind tipurile psihologice. Utilizând denumiri recente, am putea inventaria astfel metodele de cercetare utilizate de C.G.Jung în alcătuirea tipurilor sale psihologice: *metoda istorică, analiza multidisciplinară și sinteza transdisciplinară*. În spatele acestor demersuri teoretice sunt mereu prezente experiența clinică și observațiile unui medic psihiatru introvertit și deosebit de cult, pentru care cazurile, pacienții, terapiile sunt prilejuri pentru pasionante scufundări în adâncimile reflecției.

Pe de-o parte, analiza istorică și multidisciplinară îl ajută pe Jung să identifice, în cele mai diverse obiectivări culturale (filosofie, estetică, antropologie, teologie, psihologie, literatură, studiu biografic, psihiatrie) și istorice (antichitate, Ev Mediu, epoca modernă), ca un *invariant, opoziția* dintre două modalități de orientare a energiei psihice: una care conduce spre subiect și alta care conduce spre obiect. De aici rezultă cele două *tipuri atitudinale*: tipul *introvertit* și tipul *extravertit*. Psihologul întrevăde în spatele înrudirii spirituale dintre platonismul antic, realismul medieval, raționalismul modern, atitudinea apolinică, etc., pe de-o parte, aristotelism, nominalism, empirism, atitudinea dionisiacă, etc. pe de altă parte, *proiecția organizării psihice - intro și extraverte* - a promotorilor și adepților acestor orientări.

Studiul operelor literare și estetice ale unor autori - între care se numără Schiller, Goethe și Nietzsche - îi prilejuiește lui Jung identificarea celor patru funcții psihice fundamentale și, plecând de aici, a *tipurilor funcționale corespunzătoare*: tipul gândire, tipul sentiment, tipul senzație și tipul intuiție. O dată identificate, tipurile atitudinale și funcționale vor constitui osatura noii construcții teoretice.

Sinteza transdisciplinară va face posibilă unificarea acestui material cultural dens și impresionant în diversitate, cu experiența psihiatrului iar

rezultatul va fi o teorie coerentă asupra firii umane pe care Jung o prezintă în ultimul său capitol din “Tipuri psihologice”.

Spre deosebire de cei ce l-au urmat recunoscându-se continuatori ai teoriei sale, Jung a descris opt tipuri psihologice: patru introverte și patru extraverte (v.tabelul 1). Urmașii săi, plecând de la ultimul paragraf al lucrării lui Jung în care acesta vorbește despre raportul dintre funcții, au descris 16 combinații, diferențiind tipurile psihologice inclusiv în raport cu funcțiile secundare (v., de pildă, în acest sens, P.D.Tieger și B.B.Tieger, 1998, și B.Hedges, 1999).

Sintetizând, tipurile junghiene se deosebesc după două criterii:

1. *orientarea psihică*. Este vorba de orientarea internă sau externă a libidoului (ceea ce înseamnă, în accepțiune junghiană, energia psihică) la nivelul *conștientului*. De-aici rezultă tipurile atitudinale generale, respectiv introversiunea și extraversiunea. Cele două atitudini sunt *universalii psihologice*: ele coexistă și se compensează reciproc la nivelul oricărei personalități. Astfel, un conștient extravert e compensat de un inconștient introvert și invers. Ceea ce dă însă profilul specific al tipului este *conștientul cu atitudinea și funcția sa*.

2. *configurația funcțiilor psihice*. Prin configurația funcțiilor psihice denumesc aici structura pe care ele o alcătuiesc la nivelul personalității: respectiv, distribuția lor la nivelul celor două instanțe - conștient și inconștient – și raporturile reciproce ce rezultă de aici.

Ce sunt însă funcțiile psihice? Dintre toate procesele psihice cunoscute, Jung consideră patru - *gândirea, sentimentul, intuiția și senzația* – definitorii pentru tipul de personalitate. El le numește *funcții*.

În cadrul fiecărui tip psihologic una dintre cele patru funcții este dominantă la nivelul conștientului. De aici rezultă că, în raport cu tipul psihologic, funcțiile au o configurație specifică. O funcție cum e sentimentul, de pildă, poate fi *conștientă* la un tip psihologic - prin urmare elaborată, cultivată - și *inconștientă* - prin urmare, arhaică, brută, primitivă - la altul.

Gândirea și sentimentul sunt, în concepția psihologului elvețian, funcții *raționale*, în timp ce *senzația și intuiția* sunt funcții *iraționale*.

Raporturile posibile dintre funcții le-am redat în figura de mai jos utilizând un model bine cunoscut în logică.

Se poate constata că între cele patru funcții psihice stabilite de Jung sunt posibile - ca-ntr-un pătrat al lui Boetius - două categorii de raporturi:

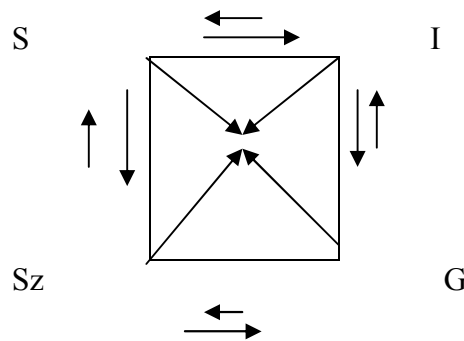
- a. raporturi de *ordonare* – între funcții principale (diferențiate) și funcții secundare (auxiliare);
- b. raporturi de *opozitie*.

Pot fi în raport de *ordonare* funcțiile a căror natură (rațională/irațională) este diferită.

Doar două funcții aflate în raport de ordonare pot coexista la nivelul aceleiași instanțe (conștient și, respectiv, inconștient).

Dintre cele două funcții aflate la nivelul conștientului una este principală, autonomă, diferențiată (supraordonată), iar cealaltă este secundară (respectiv, subordonată celei dintâi). Astfel de funcții ce coexistă la nivelul aceleiași instanțe sunt : gândire – senzație; senzație - gândire; gândire – intuiție; intuiție - gândire; sentiment – senzație, etc.

Fig.1. Pătratul funcțiilor psihice

1) raport de ordonare (sub și supra ordonare) :

2) raport de opoziție:

- 3) S = sentiment
 G = gândire
 I = intuiție
 Sz = senzație

Dimpotrivă, funcțiile opuse sunt distribuite astfel încât, dacă una dintre ele este conștientă cea opusă va fi inconștientă.

Funcțiile *opuse* sunt de același fel (iraționale cum e cazul senzației și intuiției, sau raționale cum e cazul gândirii și sentimentului). Ele nu pot coexista la nivelul aceleiași instanțe și nici nu pot fi - *ambele* - dominante la nivel psihic: dacă, de exemplu, senzația e funcția dominantă la nivelul personalității conștiente intuiția devine funcția cea mai refulată la nivelul personalității inconștiente. Și invers.

În cadrul configurației funcțiilor, criteriul cel mai important de departajare al tipurilor este *funcția dominantă la nivelul conștientului*. Această funcție dă și denumirea tipului. Cunoscând funcția dominantă putem deduce, *în baza regulilor, privind raportul dintre funcții*, prezentate mai sus, două configurații posibile.

De exemplu, dacă funcția dominantă la nivelul conștientului este gândirea, rezultă - în baza raportului de opoziție - că funcția cea mai refulată - mai primitivă, arhaică - la nivelul inconștientului este sentimentul. Funcțiile iraționale - senzația și intuiția - pot ocupa, în baza raporturilor de ordonare, oricare dintre cele două poziții rămase vacante: fie poziția secundară la nivelul conștientului, fie poziția rămasă la nivelul inconștientului.

Structura internă (configurația) tipurilor se bazează pe *compensarea* dintre personalitatea conștientă și personalitatea inconștientă: astfel, după cum unui conștient extravert îi va corespunde un inconștient introvert și invers, un conștient dominat de-o funcție rațională va fi compensat de un inconștient în care funcția cea mai refulată este cea opusă funcției conștiente principale și invers. În tabelul alăturat am ilustrat această varietate tipologică.

O funcție - gândirea, de exemplu - poate fi, conștientă și totodată principală la o categorie de persoane, conștientă și secundară la o a doua categorie de persoane, inconștientă și principală la o a treia categorie de persoane și, în sfârșit, inconștientă și secundară la o a patra categorie de persoane. Existența tipurilor atitudinale dublează fiecare tip astfel derivat. Așa, de pildă, o persoană la care gândirea este funcția diferențiată a Eului poate aparține tipului extravertit, în timp ce, o altă persoană, având aceeași funcție conștientă și principală, aparține tipului introvertit. Cele două persoane vor aparține unor tipuri psihologice diferite.

Astfel de distincții sunt valabile pentru toate funcțiile psihice.

Plecând de la orientarea conștientului și configurația funcțiilor psihice, Jung va descrie opt *structuri fundamentale* pe care le numește *tipuri psihologice*.

Actualitatea teoriei tipurilor

Merită menționat faptul că cel de-al X-lea capitol al “Tipurilor psihologice” reprezintă mai puțin decât sfertul întregii lucrări. Acest amănunt arată nu numai *amplerea documentației* care a stat la baza teoriei lui Jung ci, totodată, meticulozitatea autorului în a-și inventaria, corect, sursele. Această rigurozitate, de altfel caracteristică întregii sale opere, nu i-a

fost tocmai răsplătită de urmași. Pe de-o parte, lectura unei asemenea de opere pune la încercare răbdarea și orgoliul cititorului care nu dispune de o cultură comparabilă cu cea a autorului, pe de altă parte, urmașii n-au mai fost nici atât de meticuloși nici atât de corecți. În treacăt fie spus, lectura “Tipurilor psihologice” îl poate surprinde pe cel convins că definiția “homo ludens” s-a născut în mintea lui Huizinga sau că “Barbaria” înțeleasă ca supraevaluare și zeificare a unei singure funcții ar fi fost ideea originală a lui B.H.Levy; cine consultă dicționarul de psihologie a lui N.Silamy (1996) sau al lui P.P.Nevanu (1978), ar putea să-i atribuie lui H.Eysenk polarizarea temperamentelor clasice pe linia extraversiune-introversiune și, respectiv pe linia afectivității, dacă n-a citit “Tipuri psihologice”; cel care își imaginează că semnificarea Sfântului Graal drept un simbol al uterului feminin, este un produs al postmodernității n-a citit “Tipuri psihologice” a lui C.G.Jung. Lista acestor exemple, deși este neîncheiată, deși se referă numai la “Tipuri psihologice”, dovedește că, în mișcarea de idei a lumii în care trăim, spiritul lui Jung este viu.

Cu toate acestea, tratatele de psihologie acordă, în general, un loc mult mai modest lui Jung decât altor psihologi contemporani cu el (cum au fost, de exemplu, S.Freud, J.Piaget sau F.B.Skinner). Sunt acești autori mai credibili astăzi, mai puțin contestați? Există în știință un fenomen comparabil modei care explică acest fapt? Suntem prizonierii unor clișeele de apreciere pe care nimeni nu are azi nici interesul, nici curiozitatea să le pună în chestiune? Sau poate, în timp ce noi generații de cercetători se așează grăbite în bibliografii și trăim deja într-o epocă în care timpul lecturii s-a redus drastic, specializările sunt tot mai restrictive, iar secolul XX, al nostru și al lui Jung, trece, pe nesimțite, în istorie, am ajuns să nu avem pur și simplu răgazul de-a regândi istoria recentă a științei?

Într-un studiu publicat în 2001 atrăgeam atenția asupra faptului că intuițiile lui Jung privind arhetipurile sunt congruente cu studiile empirice ale întemeietorilor etologiei (K.Lorenz și I.E.Eibesfeldt). Vorbind despre acel subiect, nu aveam nici atunci, după cum nu am nici acum cunoștință ca altcineva să fi observat deja, ceea ce mie mi se pare, evident. De această dată am în vedere afinitățile dintre teoria lui Jung privind tipurile psihologice și concepția lui Gardner privind inteligențele multiple.

Voi începe cu conceptele cheie. Aparent, termenii “inteligentă” și “funcție psihică” sunt atât de diferiți încât nu suntem tentați să căutăm nici un fel de corespondențe. În acest caz însă merită să încercăm.

Printre sensurile principale cu care a fost investit termenul de inteligentă în secolul XX au fost cele de capacitate rezolutivă, aptitudine generală și capacitate superioară de adaptare. Acest ultim sens, a fost utilizat

de către cei ce au venit spre psihologie dinspre biologie - cum au fost, contemporanii și conașionarii lui Jung, E. Claparede și J. Piaget. În "Tipuri psihologice" publicată în 1921, C.G. Jung considerase, în mod explicit, *funcția diferențiată drept un organ al adaptării conștiinței*. (Las la o parte faptul că din descrierea funcțiilor și a rolului lor în economia psihică rezultă implicit și alte accepțiuni ale funcției diferențiate cum ar fi, de pildă, cele de aptitudine generală și capacitate rezolutivă).

La capătul unui secol dominat de cultul inteligenței logico-matematice și verbale, americanul H. Gardner (1993) a ajuns la concluzia că există, în fapt, șapte modalități ale inteligenței: inteligența rațională, inteligența verbală, inteligența spațială, inteligența ritmică, inteligența kinestezică, inteligența intrapersonală, inteligența interpersonală.

Nu pot să nu observ că ceea ce Gardner numește *inteligență logică și lingvistică corespunde tipului gândire a lui Jung, inteligenței spațiale, ritmice și kinestezice gardneriene îi corespunde tipul senzație jungian, iar inteligenței intra și interpersonale îi corespunde tipul pe care Jung îl numește "sentiment" sau "simțire"* (v. tab. nr 2). Mai rămânem datori lui Jung (lui Bergson și gestalt-iștilor, lui Bruner chiar) să explicăm convingător *în ce constă această putere a sufletului – privită cu mefianță într-un secol al rațiunii empirice – numită intuiție și pe care ultimele studii de fiziologie au localizat-o, totuși, pe cortex*.

Potrivit lui Gardner, indivizi diferiți se folosesc, în proporții diferite, de inteligențele lor, datorită faptului că, pe de-o parte, toți dispunem de toate tipurile de inteligență iar, pe de altă parte, fiecare dispune *de înclinații predilecte spre un anumit tip*. Pentru realizarea unor performanțe superioare, într-un domeniu distinct, este nevoie ca subiectul să dispună de un nivel adecvat al inteligenței specifice.

Cu mai bine de o jumătate de secol înaintea psihologului american, C.G. Jung considera, la rândul său, că cele patru funcții psihice sunt omniprezente în economia psihică a oricărui individ și că fiecare dispune de o singură funcție diferențiată, conștientă și autonomă, ce se constituie - în termenii psihologului elvețian - ca o "cale principală pe care circulă energia vitală".

Jung credea că cei mai mulți oameni utilizează, în mod curent, o singură funcție psihică și le refulează pe celelalte, că persoanele mai complicate utilizează două funcții, iar personalitățile chiar mai multe.

Potrivit lui Jung, dezvoltarea celei de-a patra funcții - cea mai puțin dezvoltată, inconștientă, primitivă, arhaică - este o sarcină a unui mod complex de *autoeducație* pe care psihologul elvețian o numește *individuație*.

Jung a subliniat faptul că performanțele individului sunt judecate după chipul și asemănarea culturii căreia acesta îi aparține. (Mai mult, era conștient că el însuși aparținea unui tip psihologic prea puțin valorizat în cultura occidentală contemporană lui).

La rândul său, H.Gardner s-a arătat critic vizavi de învățământul occidental contemporan întrucât acesta dezvoltă unilateral inteligența logico-matematică și lingvistică.

Ca și Jung înaintea sa, Gardner își ilustrează teoria cu numele unor personalități ale culturii universale.

Fără a dispune de rezultatele științei contemporane, Jung anticipase că tipurile psihologice au o bază fiziologică, apriori. Potrivit convingerii sale, tipurile psihologice corespund unor *modalități de adaptare* pentru care există predispoziții individuale: “nu pot să spun - scria Jung în 1921- decât că există, în mod evident, indivizi pentru care este fie mai ușor, fie mai la îndemână, fie mai prielnic *să se adapteze într-un anume fel și nu în altul*. De aceea ar trebui să ne punem problema unor temeuri inaccesibile cunoașterii noastre dar *de natură fiziologică*, în ultimă instanță. Mi se pare verosimil să existe temeuri pentru *că știu din proprie experiență că o invertire a tipului poate prejudicia grav sănătatea fizică a organismului, provocând, de regulă, o stare de profundă epuizare*” (Jung, 1998, II, pg.15, s.m.).

Spre deosebire de Jung care, la început de secol, nu putea invoca decât bibliografia parcursă și intuițiile psihiatrului practician, Gardner putea aduce, la sfârșitul secolului, dovezi empirice, în sprijinul teoriei sale, iar aceste dovezi au dat teoriei inteligențelor multiple tocmai ingredientul care lipsise teoriei lui Jung: credibilitatea.

Studii privind emisfericitatea și interconexiunile între funcțiile cerebrale (v. modelul “creierului total” a lui N. Herman, 1982, apud. M.Roco, 2001, pg.58-87) au demonstrat existența a patru zone anatomofiziologice ale creierului dintre care trei corespund următoarelor funcții psihice junghiene: gândire (cortical stâng), intuiție (cortical drept) și sentiment (limbic drept). Am putea crede că Jung s-a înșelat în privința funcției senzație dacă nu am ști că există zone cerebrale specializate în decodificarea senzațiilor (zona lobilor temporali - auz, lobilor occipitali- văz, etc), în organizarea percepției (cortex asociativ frontal). În raport cu cele patru zone ale creierului menționate de Herman (cea de-a patra - limbic stâng – răspunde de organizarea și reglementarea conduitei emotive) se pot decela, consideră acesta, *preferințe cerebrale* pe care el le numește “*profiluri marcante*” *de dreapta, de stânga, profiluri pereche*.

La concluzii asemănătoare au dus studiile privind emisfericitatea (D.Chalvin, 1992, idem pg. 50) potrivit cărora, deși fiecare persoană utilizează întreg sistemul cerebral, totuși, în soluționarea aceluiași probleme, *oameni diferiți folosesc preferențial anumite zone ale creierului.*

Tab nr. 2

Funcțiile și tipurile junghiene	Localizarea funcției	Etichete lingvistice contemporane
Gândire	Emisfera stângă	Profil marcant de stânga - inteligență logico-matematică și lingvistică
Sentiment	Sistemul limbic	inteligență emoțională: intra și interpersonală
Intuiție	Emisfera dreaptă	Profil marcant de stânga - gândire laterală
Senzație	Lobi temporali, occipitali, frontali	Inteligență kinestezică, spațială și ritmică

Sursa acestor diferențe nu este totdeauna clară: educația, cultura de apartenență, practicarea unei profesii pot favoriza *antrenamentul* unei zone a creierului, după cum “există anumite *caracteristici innăscute care determină folosirea uneia dintre emisfere*”(s.n. idem pg.50). Semnificativă este și concluzia privind *complementaritatea* celor două emisfere: ”dacă una dintre emisfere domină într-un anumit moment, cealaltă contribuie la realizarea sarcinilor celei dominante” (ibidem). La o lectură jungliană, înseamnă că *dacă una corespunde funcției principale (sau diferențiate) cealaltă va corespunde funcției secundare!*

Implicații pedagogice

1. După cum am văzut atât Jung cât și Gardner s-au arătat critici cu privire la sistemul de învățământ care favorizează un anumit tip psihologic sau un anumit tip de inteligență. Potrivit lui Jung, atunci când sub influența mediului are loc o “falsificare a tipului” (invertire sau obligare, prin educație, a individului să-și inhibe funcția principală și orientarea conștientă), individul devine cu timpul nevrotic iar însănătoșirea sa presupune “restabilirea atitudinii corespunzătoare naturii sale individuale”.

Jung era de părere că o educație care cultivă toate funcțiile, atitudinile și, prin urmare, toate tipurile psihice este *nu numai democratică ci totodată igienică*, corespunzătoare economiei mentale globale.

Ne-am putea întreba cum e posibilă o educație a tuturor funcțiilor (respectiv atitudinilor) când educatorul însuși este mai mult sau mai puțin “prizonierul” propriului său tip psihologic prin prisma căruia judecă

“procurstian” performanțele și eșecurile celor pe care-i educă ? Poate o persoană, în general, educatorul, în special, să atribuie valoare unei funcții/atitudinii psihice căreia conștientul său i se opune? Mai mult, poate el contribui la dezvoltarea unor astfel de trăsături ?

Răspunsul lui Jung - care se desprinde din întreaga sa concepție psihologică și din cele câteva considerații asupra educației este ca educatorul *să fie conștient de propriile sale limite și să fie el însuși angajat într-un proces continuu de autodezvoltare*. Condiția minimală ar fi ca educatorii să fie cel puțin capabili *să recunoască valoarea* acelor funcții psihice de care dispun prevalent unii dintre elevii lor, dar pe care, ei înșiși nu le posedă decât ca funcții mai slab dezvoltate.

În opinia lui Jung, teoria occidentală a educației vremii sale era limitativă din două motive: în primul rând, pentru că ea nu viza *decât educația copilului* - punând în paranteză formarea formatorilor înșiși - și, în al doilea rând, pentru că ea se limita doar la dezvoltarea acelor abilități, performanțe, priceperi, etc. care-l fac pe subiect să *se adapteze forțelor lumii externe*.

O astfel de educație neglijează *adaptarea individului la propria sa lume internă, la puterile sufletului, care “depășesc de departe” puterile lumii externe*: ”câtă vreme adaptarea absolută la forțele concrete ale lumii externe reprezintă principiul suprem (al educației n.n.), ar fi evident deplasat să sperăm la o *introspecție psihologică din partea unei persoane aflate în situație de autoritate și de a-și face din această introspecție o obligație morală*” (Jung, 1963, pg.144, s.n.).

O concepție democratică asupra educației presupune acceptarea cu detașare a faptului că există “o firească distribuție a defectelor și a calităților. *Educatorul nu este totdeauna cel care educă și copilul este uneori altceva decât o ființă de educat*. Pe de altă parte, *educatorul este, de asemenea, o ființă failibilă și copilul care-i este încredințat reflectă defectele sale*” (idem, pg.146, s.n.).

“Imperativul categoric” pe care Jung l-ar adresa educatorilor este de a sprijini copilul astfel încât “să devină ceea ce este”, înaintea oricărei educații, în profunzimea sufletului său. Educația trebuie să sprijine fiecare individ să-și dezvolte propria funcție dominantă și, pe această bază, complementar, celelalte funcții. Pe scurt, rolul educației constă în *a răspunde adecvat cererii de educație a unor subiecți diferiți respectându-le unicitatea*.

Trebuie să observăm, împreună cu Jung (și cu Gardner) că nu toate tipurile psihologice (respectiv tipurile de inteligență) au fost încurajate de școala și cultura ultimului secol în Europa. Dimpotrivă, gândirea empirică

extravertă (intelectul practic) a dominat societățile bazate pe rațiune ale secolului XX. Crescând într-o astfel de cultură, obligându-se să se adapteze modelului valorizat, tipurile opuse - tipul introvertit intuiție și sentiment de pildă - își aduc, lor înșile, prejudicii. La limită, cultura însăși își aduce prejudicii câtă vreme desfiide sau marginalizează o bună parte din potențialitățile psihice - de care dispun indivizii ce-o alcătuiesc.

Fără a intra în problemele de etiologia nevrozei ne putem întreba dacă nu cumva un sistem de învățământ care favorizează constant o anumită atitudine - extraversiunea de exemplu - și o anumită funcție psihică - gândirea de exemplu – pe scurt, anumite tipuri psihologice în defavoarea altora nu este, în sine, generator de nevroză, pentru o bună parte dintre indivizii care-i sunt încredințați.

Într-o lucrare în care analizează cauzele generatoare de nevroză în epoca noastră, K.Horney (1998, pg. 211) arată că subiectul devenit nevrotic “este acela care a trăit *într-o formă exacerbată dificultățile socialmente determinate în special în copilărie*, devenind prin urmare incapabil de a le rezolva sau rezolvându-le numai cu prețul exorbitant al personalității sale. *L-am putea numi, conchide Horney, copilul vitreg al civilizației noastre*”.

2. O problemă prin excelență didactică pe care o ridică tipurile psihologice este dacă suntem sau nu pregătiți, să diferențiem strategiile noastre educaționale în raport cu diversitatea tipologică a elevilor.

Caracteristicile clasei de elevi, depinzând de caracteristicile de personalitate ale elevilor ce o alcătuiesc, sunt considerate un criteriu important de selecție a strategiilor didactice și de către M.Minder (1991) în lucrarea sa dedicată didacticii funcționale.

În studiul său amplu rezervat strategiilor conducerii învățării D.Potolea (1989) prezintă modelul lui Frymier și Hoover de adecvare a strategiilor de conducere la tipul de personalitate al elevului. Potrivit acestui model se disting :

a. patru tipuri motivaționale și de personalitate combinând 2 factori:
a. intensitatea motivației în raport cu sarcina de învățare (motivație slabă sau puternică); b. rezistența la frustrații (personalitate adecvată/personalitate inadecvată);

b. șase tipuri de strategii de conducere (manipulative, directive, persuasive, centrate pe dezbateri, de stimulare și sprijin și nondirective)

Tabelul de mai jos redă oportunitatea unei strategii sau a alteia în funcție de tipul de personalitate al celui educat. Dintre strategiile discriminate, autorii exclud cele manipulative și nondirective pe care le consideră inacceptabile în învățământ.

Tab. nr.3. Modelul lui Frymier și Hoover privind adecvarea strategiilor instruirii în funcție de tipul de personalitate (adaptare după D.Potolea,1989,pg.185)

Personalitatea elevului	Strategia de conducere a profesorului
Personalitate adecvată <i>puternic motivată</i>	Strategii de stimulare (elevii participă la structurarea situației de învățare)
Personalitate adecvată <i>slab motivată</i>	Strategii bazate pe dezbateri (presupune încurajarea și motivarea elevilor)
Personalitate inadecvată <i>puternic motivată</i>	Strategii directive (presupune o mai mare îndrumare din partea profesorilor)
Personalitate inadecvată <i>slab motivată</i>	Strategii persuasive (elevii au nevoie de mai multe îndrumări sistematice și în același timp trebuie antrenați în activitatea de învățare)

În lucrarea lui H.și M.Eysenck “Descifrarea comportamentului uman” (1998,pg.192-193) autorii descriu un experiment întreprins de Trown și Leith care a demonstrat că strategiile didactice pot fi mai mult sau mai puțin eficiente în funcție de tipul de personalitate al elevilor. Conform experimentului menționat, sunt mai eficiente strategiile exploratorii (aplicație practică urmată de generalizare inductivă), în instruirea elevilor extravertiți, iar strategiile enunțiative (expunere teoretică urmată de aplicații) s-au dovedit mai eficiente pentru instruirea elevii introvertiți.

Concluzii

Analiza întreprinsă în studiul de față justifică două concluzii teoretice:

1. *Studiile recente privind neurofiziologia creierului uman, sunt compatibile nu numai teoria inteligențelor multiple ci, totodată, cu mai vechea teorie a tipurilor psihologice a lui C.G.Jung.* Dacă observațiile formulate aici sunt corecte, suntem datori să-i acordăm lui C.G.Jung – măcar acum, la cei 130 de ani de la nașterea sa - locul pe care îl merită, în memoria noastră.

2. Consider că cercetările viitoare vor trebui să permită o mai bună articulare a cercetării psihologice cu cea pedagogică și, în particular, să dea un conținut mai larg principiului pedagogic al diferențierii și individualizării.

Nivelul la care se află astăzi cunoașterea pedagogică permite o diferențiere pe vârste ce privilegiază dezvoltarea cognitivă, dar se vorbește doar sporadic de o individualizare a strategiei educaționale pe criteriul tipului psihologic. Am convingerea că există deja premisele unor cercetări viitoare care să vizeze compatibilizarea intervenției educaționale cu tipul

psihologic și, totodată, integrarea cunoștințelor pe care le avem unei teorii generale a diferențierii strategiilor educaționale în raport cu personalitatea.

Bibliografie

- Atkinson, R.L.& R.C., Smith, E.E., Bem, D.J. “ Bazele biologice ale psihologiei” în Introducere în psihologie , Ed. Tehnică, București, 2002
- Chauchard, P. “Le cerveau et le systeme nerveux”, La psychologie moderne de A a Z , Centre D’Etude et de Promotion de la Lecture, Paris, 1971
- Bruner, J.S. “Gândirea intuitivă și gândirea analitică”, în “Procesul educației intelectuale”, Ed.Științifică,1970
- De Bono, E., “Gândirea laterală”, Curtea veche, 2003
- Eysenck, H.&M. “ Descifrarea comportamentului uman”, Ed. Teora, 1998
- Fordham, F. “Introducere în psihologia lui C.G.Jung”, Ed. IRI, 1998
- Goleman, D. “Inteligența emoțională”, Curtea veche, 2001
- Horney, K., “Personalitatea nevrotică a epocii noastre”, Ed.Trei, 1998
- Jung, C.G. “ L’ame et la vie.Textes essentiels reunis et presentes par J. Jacobi”, Buchet-Chastel, 1963
- Jung, C.G. ”Puterea sufletului. Antologie”, Editura Anima, 1994
- Jung, C.G. “ Tipuri psihologice”, Humanitas, 1997
- Minder, M. “Didactique fonctionelle” De Boek Wesmael, Bruxelles, 1991
- Pirău, M. “Temeiuri pentru abordarea interacționistă a problemei educabilității morale”, Universitatea de Nord, Baia Mare, Buletin științific, seria A, fascicula Pedagogie-Psihologie-Metodică, vol. XI, 2001
- Potolea, D. “ Profesorul și strategiile conducerii învățării” în Jinga, I., Vlăsceanu, L. “ Structuri strategii și performanțe în învățământ”, Ed.Academiei, 1989
- Roco, M., “Creativitate și inteligență emoțională”, Polirom, 2001

Notă. Studiu publicat în anul 2005, în Buletin Științific, seria A, Fascicula -Pedagogie-Psihologie-Metodică, Universitatea de Nord, Baia-Mare, pg.59-70, ISSN 1454-9352